

بخش اول: درک مطلب

■ در این بخش، چند متن به طور مجزا آمده است. هر یک از متن‌ها را به دقت بخوانید و پاسخ سؤالاتی را که در زیر آن آمده است، با توجه به آن چه می‌توان از متن استنتاج یا استنباط کرد، پیدا کنید و در پاسخنامه علامت بزنید.

متن (۱)

در خلال دهه ۱۹۷۰ برخی دادگاه‌های ایالتی و فدرال تعریف وسیع‌تری از جنون را که مؤسسه حقوقی آمریکا پیشنهاد کرده بود، پذیرفتند. آن تعریف چنین بود «شخص به شرطی در قبال جرم خویش مسئول شناخته نمی‌شود که در هنگام ارتکاب آن، بر اثر بیماری یا کاستی روانی به میزان قابل ملاحظه‌ای فاقد توانایی لازم برای دریافت نادرستی عمل خویش و یا توان هماهنگ‌سازی آن با مقتضیات قانون مربوط باشد». عبارت «به میزان قابل ملاحظه» گویای آن است که هر درجه‌ای از ناتوانی، شخص را از مسئولیت حقوقی معاف نمی‌کند و در عین حال فقط ناتوانی کامل نیز (۵) ملاک قرار نمی‌گیرد. این که به جای «بداند» واژه «دریابد» به کار رفته متضمن این تلویح است که صرف آگاهی عقلی از درستی و نادرستی کافی نیست، بلکه شخص باید بتواند عواقب اخلاقی یا حقوقی رفتار خود را تا حدودی درک کند و تنها در این صورت است که مسئولیت حقوقی وی محرز می‌شود.

مسئله مسئولیت قانونی مردمان گرفتار اختلال روانی در سال ۱۹۸۱ با صدور رأی براث ناشی از جنون برای شخصی به نام «جان هینکلی» در سوء قصد به جان رئیس جمهور ریگان، بحث و جدل فراوان برانگیخت. مردم از این رأی به خشم آمدند، به این علت که احساس کردند دفاع براساس (۱۰) جنون به صورت گریزگاهی قانونی درآمده که مجرمین از آن برای فرار از قانون بهره می‌برند. بنابراین در سال ۱۹۸۴ کنگره آمریکا قانون اصلاحیه دفاع از جنون را به تصویب رساند. در این قانون تمهیدات و پیش‌بینی‌هایی برای دشوارتر ساختن تبرئه متهمان از مسئولیت قانونی گنجانده شد. نمونه این که با تغییر عبارت مؤسسه حقوقی آمریکا از عنوان «بی‌بهره از توانایی کلی... برای دریافت و فهم...» به «ناتوان از دریافت و فهم» به این نکته صراحت و قطعیت بخشید که اختلال یا نارسایی باید «شدید» باشد و همچنین ارائه ادله را به جای شاکی برعهده وکیل مدافع می‌گذارد. این قانون در کلیه دعوی‌های مطروحه در دادگاه‌های فدرال و در نیمی از دادگاه‌های ایالتی اعمال می‌شود.

(۱۵) تلاش دیگری برای صراحت بخشیدن به دفاع قانونی از جنون، رأی است به این مفهوم که «شخص مجرم است اما گرفتار اختلال روانی می‌باشد». این رأی، نخست در ایالت میشیگان صادر شد و اینک یازده ایالت دیگر، آن را منشأ صدور رأی در موارد مربوط قرار می‌دهند. قوانین به طور کلی راه را برای رأی «مقصر اما بیمار» در شرایطی باز می‌گذارد که متهم گرفتار اختلال عمده فکر یا هیجان باشد، به طوری که هنگام ارتکاب عمل دچار اختلال قضاوت، رفتار و تشخیص واقعیت یا توان کنار آمدن با مقتضیات عادی زندگی باشد. با این همه، تأثیر این «بیماری روانی» کمتر از جنون قانونی است. رأی «مقصر اما بیمار» دست اعضای هیأت منصفه را باز می‌گذارد که وقتی در متهم خطری را احساس کنند، ضمن محکوم (۲۰) ساختن او اطمینان داشته باشند که به خاطر بیماریش تحت درمان قرار خواهد گرفت. این قبیل اشخاص یا در زندان تحت درمان قرار می‌گیرند یا تا وقتی که حالشان برای تحمل محکومیت مناسب شود در بیمارستان روانی می‌مانند.

نگرانی عمومی از این که دفاع بر اساس جنون به صورت گریزگاه عمده‌ای در حقوق جزا درآمده باشد، بسیار دور از واقعیت است. کاربرد این نوع دفاعیه بسیار کمیاب است و تبرئه شدن به خاطر جنون از آن هم کمیاب‌تر است. اعضای هیأت منصفه به اکراه به این باور می‌رسند که کسی مسئولیت اخلاقی عمل و رفتار را عهده‌دار نباشد و وکلای دعاوی نیز که از احتمال رد شدن محمل جنون اطلاع دارند، فقط از روی ناچاری به آن (۲۵) متوسل می‌شوند.

کج ۱۰۱- پاراگراف قبل از متن فوق، به احتمال قوی به بحث درباره کدام موضوع می‌پردازد؟

۱) ملاک‌های تشخیص توانایی کنترل رفتار در افراد مبتلا به اختلالات روانی

۲) قوانین مربوط به جنون در سال‌های قبل از ۱۹۷۰ میلادی

۳) تعریف اختلال‌های روانی از دیدگاه روانشناسی

۴) رویکرد حقوق غربی به موضوع مسئولیت حقوقی افراد در گذشته

پاسخنامه آزمون گروه علوم انسانی دکتری ۹۱

زبان عمومی

قسمت اول: گرامر ۱

۱- گزینه «۳» محبوبیت «نظریه بازی» از زمان مطرح شدنش در اقتصاد متنوع بوده است.

توضیح گرامری: مبدأ زمان **since +** یکی از علائم زمان حال کامل است. زمان حال کامل بر انجام کار یا روی دادن حالتی دلالت می‌کند که از زمان گذشته شروع شده و تا زمان حال ادامه یافته است یا اثر آن تاکنون باقی مانده باشد. ساختار آن به صورت زیر است.

فاعل + have/has + p.p

He has lived here since childhood.

از بچگی، او در اینجا زندگی کرده است.

توضیح تست: از آنجا که **has varied** در این جمله نشان دهنده زمان حال کامل است، بنابراین جمله با گزینه (۳) که در آن واژه **since** به کار رفته کامل می‌شود.

گزینه (۴) نیز علاوه بر اینکه **from** در اینجا کاربرد ندارد، به دلیل استفاده از حرف اضافه نادرست **by** نادرست است.

۲- گزینه «۴» اگرچه تعاریف زیادی از معرفت‌شناسی وجود دارد، اما مقبول‌ترین تعریف احتمالاً متعلق به بریان مک ماهونتال است.

توضیح گرامری: قید عالی به صورت زیر ساخته می‌شود:

the + most + قید → the most widely

به این نکته توجه کنید که قبل از قید عالی باید حتماً از حرف تعریف **the** استفاده کنیم.

توضیح تست: **accepted** صفت است بنابراین باید از قید قبل از آن استفاده کرد. پس گزینه (۴) صحیح است.

The most widely accepted.

صفت   قید   حرف تعریف

۳- گزینه «۲» این بحث چون که ارزش‌هایی مثل آزادی و برابری را مطرح می‌کند، ممکن است هرگز قابل حل نباشد.

توضیح گرامری: **turning as it does** شکل دیگری از **since it turns** است، بنابراین گزینه (۲) صحیح است.

۴- گزینه «۴» آزمایش‌ها معمولاً شامل مداخله برنامه‌ریزی‌شده‌ای هستند که غالباً «تداخل» نامیده می‌شود.

always, usually, sometimes, often,

توضیح گرامری: قیده‌های تکرار عبارتند از:

جای قیده‌های تکرار در جمله، قبل از فعل اصلی یا بعد از فعل کمکی یا **to be** است.

She had always assumed that Gabriel was a girl name.

او همیشه فکر می‌کرد که گابریل اسم دخترانه است.

فعل اصلی   فعل کمکی

It is often difficult to translate poetry.

ترجمه شعر اغلب دشوار است.

to be فعل

پاسخ سؤالات متن (۱)

۱۰۱- گزینه «۲» در سطر ۱ داریم: دادگاه‌های ایالتی و فدرال تعریف وسیع‌تری از جنون را که مؤسسه حقوقی آمریکا پیشنهاد کرده بود، پذیرفتند. معلوم می‌شود که در قبل تعریفی برای سال‌های قبل از دهه ۱۹۷۰ ارائه شده است که حال در دهه ۱۹۷۰ تعریف وسیع‌تری ارائه شده است. ضمن اینکه در ادامه به تعاریف در سال‌های بعد اشاره می‌کند.

۱۰۲- گزینه «۳» متن در ابتدا تاریخچه‌ای مختصر از تعاریف جنون را ارائه می‌دهد سپس با آوردن مثالی و توضیح در رابطه با آن چالش، در پاراگراف آخر می‌گوید که نگرانی عمومی از اینکه دفاع براساس جنون به صورت گریز گاه عمده‌ای در حقوق جزا درآمده باشد، بسیار دور از واقعیت است و اشاره اصلی متن رفع نگرانی عموم می‌باشد.

۱۰۳- گزینه «۳» پاراگراف دوم مثالی است که نشان می‌دهد این قانون به صورت صد در صد کامل نیست و عموم را خشمگین کرده است، پس این خشم باعث می‌شود بر روی قانون تجدیدنظر شود و قانون جدیدی تدوین شود سپس با آوردن مثال جان هینکلی پاراگراف اول به چالش و بحث کشیده می‌شود.

۱۰۴- گزینه «۴» در انتهای خط ۲۲ داریم: کاربرد این نوع دفاعیه بسیار کمیاب است و تبرئه شدن به خاطر جنون از آن هم کمیاب‌تر است. به طور واضح گزینه ۴ را توضیح می‌دهد.

۱۰۵- گزینه «۲» این سؤال صورت دیگری از پاراگراف آخر می‌باشد. زیرا در ابتدای پاراگراف در خط ۲۲ داریم: نگرانی عمومی از اینکه دفاع براساس جنون به صورت گریزگاه عمده‌ای در حقوق جزا درآمده باشد بسیار دور از واقعیت است.

پاسخ سؤالات متن (۲)

۱۰۶- گزینه «۳» در ابتدای متن به برخی از باورهای جامعه نسبت به این بیماری و سپس در رابطه با علل پیدایش آن و بعداز آن در مورد اقدامات درمانی پیشگیرانه توضیح داده شد.

رد گزینه ۱: اختلالی که به درستی شناخته نشده اشتباه است. زیرا در خط چهارم به روشنی در مورد آن توضیح داده می‌شود و علل آن را مورد بررسی قرار می‌دهد.

رد گزینه ۲: جمله ناقص است زیرا هم عوامل مؤثر در بروز و تشدید اوتیسم مطرح شده است و هم موارد پیشگیرانه آن.

رد گزینه ۴: هیچ‌کدام از باورهای آورده شده جنبه علمی برای روان‌شناسان اوتیسم نبوده است.

۱۰۷- گزینه «۱»

I: درست است. در خط ۶ می‌بینیم که اشاره شده است در آزمایشات پاراکلینیکی کودکان مبتلا به اوتیسم باید عوامل قبل و بعد مورد بررسی قرار گیرد.
II: درست است. در خط ۱۸ می‌بینیم که بسیاری از والدین زمانی که تشخیص اوتیسم برای کودکشان مطرح می‌شود برخورد مناسب با مسأله نمی‌کنند و در واقع دچار نوعی انکار می‌شوند و با مراجعه به متخصصان مختلف امیدوارند که تشخیص دیگری را برای آنها پیدا کنند. گروهی دیگر تمام آرزوهایی که برای کودک خود داشتند را نقش بر آب می‌بینند و از هرگونه اقدامی ناامید می‌شوند، اما خوشبختانه امروزه بیش از هر زمان دیگری می‌توان به کودکان اوتیستیک کمک کرد. هرچه اقدامات زودتر انجام شوند، نتایج بهتر خواهند بود.

III: نادرست است. در متن اشاره‌ای به این جمله نشده است بعلاوه اینکه هیچ یک از عوامل آورده شده بر دیگری ارجحیت ندارد.

۱۰۸- گزینه «۱» در خط ۵ می‌بینیم: در حقیقت به دلیل تنوع تظاهرات کلینیکی طیف تشخیص بیمار اوتیستیک مشکل است. به صورت واضح به این موضوع اشاره شده است.

۱۰۹- گزینه «۴» در خط ۱۷ داریم که در صورت مشاهده هرگونه رفتار غیرطبیعی کودک در هر سنی، مراجعه به متخصص اولین قدمی است که والدین باید بردارند. این موضوع برخورد مناسب والدین و شروع هرچه سریع‌تر رفتارهای درمانی می‌باشد.

سوالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

۱- مهم‌ترین هدف پژوهشی کیفی کدام است؟

- (۱) تبیین پدیده‌ها
(۲) تفسیر پدیده‌ها
(۳) مطالعه پدیده‌ها
(۴) تعیین علل اصلی و واقعی پدیده‌ها

۲- در شرایط مساوی، توان آزمون آماری در کدام یک از حالات زیر بیشتر است؟

- (۱) آزمون t مستقل
(۲) آزمون t وابسته
(۳) طرح‌های درون آزمودنی
(۴) طرح‌های بین آزمودنی

۳- مهم‌ترین تفاوت بین روش علی - مقایسه‌ای و تجربی در بررسی فرضیه‌های علمی کدام است؟

- (۱) اندازه‌گیری متغیرها
(۲) دستکاری متغیرها
(۳) تعریف عملیاتی متغیرها
(۴) گزینش آزمودنی‌ها

۴- کدام روش تحقیق برای بررسی آداب و رسوم طوائف کوچ‌نشین غرب کشور مناسب‌تر است؟

- (۱) مطالعه موردی
(۲) قوم‌نگاری
(۳) مطالعه زمینه‌یابی
(۴) انجام مطالعات گسترده

۵- کدام مورد در بررسی اسناد از اهمیت بیشتری برخوردار است؟

- (۱) مربوط بودن سند
(۲) دقیق بودن سند
(۳) در دسترس بودن سند
(۴) نو و جدید بودن سند مورد مطالعه

۶- کدام مورد دشواری عمده‌تری در آزمایش‌های میدانی به حساب می‌آید؟

- (۱) روایی
(۲) محدودیت‌های آزمایشی
(۳) انتخاب طرح آزمایشی
(۴) جمع‌آوری اطلاعات کافی از شرکت‌کنندگان در تحقیق

۷- محدود کردن عنوان پژوهش کدام عامل را به خطر می‌اندازد؟

- (۱) تفسیر نتایج
(۲) نمونه‌برداری
(۳) اجرای پژوهش
(۴) تعمیم‌پذیری نتایج

۸- کدام گزینه بیانگر کلمه یا عبارتی است که برای نامیدن افراد یا پدیده‌هایی است که دارای ویژگی‌ها و خصوصیات مشترک می‌باشند؟

- (۱) متغیر
(۲) مفهوم
(۳) فرضیه
(۴) نظریه

۹- کدام مورد موضوع مناسب‌تری برای تحقیق می‌باشد؟

- (۱) بیابان‌زایی و عوامل آن
(۲) افزایش بیابان‌های کشور
(۳) عوامل بیابان‌زایی کدامند؟
(۴) تأثیر استفاده از سوخت‌های فسیلی بر گسترش مناطق بیابانی کشور

۱۰- کدام نوع نمونه‌برداری برای پژوهش کیفی مناسب‌تر است؟

- (۱) سهمیه‌ای
(۲) نظام‌دار
(۳) تصادفی ساده
(۴) هدفمند

۱۱- کدام یک از فعالیت‌های زیر عمده‌ترین مسأله در نمونه‌گیری است؟

- (۱) تعیین حجم نمونه
(۲) انتخاب یک نمونه واقعی
(۳) تصمیم‌گیری در مورد روش نمونه‌گیری
(۴) تعریف جامعه اصلی پژوهش

۱۲- در فرضیه «الگوی اشتغال زنان و مردان شهری طبقات مختلف اقتصادی - اجتماعی با هم متفاوت است»، متغیر تعدیل‌کننده کدام است؟

- (۱) جنسیت
(۲) اشتغال
(۳) مکان زندگی
(۴) طبقه اقتصادی - اجتماعی

۱۳- در تحقیقات کیفی کدام یک از ویژگی‌های زیر برای ابزار جمع‌آوری اطلاعات از اهمیت بیشتری برخوردار است؟

- (۱) قابل اطمینان بودن
(۲) تعمیم‌پذیرتر بودن
(۳) دقیق بودن
(۴) پایایی داشتن

۱۴- در کدام روش تحقیق محقق خود به عنوان عضوی از گروه در محیط پژوهشی قرار می‌گیرد؟

- (۱) مطالعه موردی
(۲) اقدام پژوهی
(۳) جامعه‌سنجی
(۴) میدانی

۱۵- بررسی و مطالعه ادبیات تحقیق در کدام روش اهمیت کمتری دارد؟

- (۱) همبستگی
(۲) میدانی
(۳) مطالعه موردی
(۴) آزمایشی

۱۶- کدام روش نمونه‌گیری برای مطالعه امکانات رفاهی و توسعه‌یافتگی روستاهای کشور مناسب‌تر است؟

- (۱) طبقه‌ای
(۲) تصادفی منظم
(۳) خوشه‌ای
(۴) روش نمونه‌گیری قضاوتی

پاسخنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

- ۱- گزینه «۱» مهم‌ترین هدف پژوهش کیفی تبیین پدیده‌ها می‌باشد. پژوهش‌های کیفی از نوع توصیفی، تفهیمی و اکتشافی هستند. مطالعه‌های اکتشافی، اطلاعاتی درباره ابعاد ناشناخته یک پدیده به دست می‌دهند. فرض بر این است که «تفهیم» و «تبیین» دو روی یک سکه بوده و در فرآیند تحقیق به طور همزمان قابل دستیابی هستند.
- ۲- گزینه «۲ و ۴» آزمون t برای گروه‌های مستقل همان طرح بین آزمودنی و آزمون t برای گروه‌های وابسته همان طرح درون آزمودنی است. از آنجایی که مقدار خطا در یک طرح درون آزمودنی همیشه از مقدار خطا در یک طرح بین آزمودنی کوچکتر است و از آنجایی که هر چقدر مقدار خطا کوچکتر باشد، توان آزمون بالاتر است، بنابراین آزمون t وابسته (طرح درون آزمودنی) توان بالاتری دارد. (این سؤال دو جواب درست دارد)
- ۳- گزینه «۲» در روش تجربی برای ارزشیابی تأثیر متغیر مستقل، پژوهشگر آن را اجرا و دستکاری می‌کند و با استفاده از شیوه‌های مختلف کنترل و مشاهده و اندازه‌گیری به معلول پی می‌برد. اما در روش علی - مقایسه‌ای معلول مورد مشاهده قرار می‌گیرد تا عواملی که احتمالاً موجب آن شده است، مطالعه و بررسی شود. بنابراین مهم‌ترین تفاوت بین روش علی - مقایسه‌ای و تجربی در بررسی فرضیه‌های علمی، دستکاری متغیرها می‌باشد.
- ۴- گزینه «۱» تحقیقات مردم‌شناسی فرهنگی و قوم‌نگاری نیز جزو تحقیقات مورد به حساب می‌آید. همچنین تک‌نگاری‌ها (یا مونوگرافی‌هایی) که درباره مکان یا گروه خاصی انجام می‌شود، در زمره مطالعات موردی محسوب می‌شود. مثلاً در مطالعات قوم‌نگاری موضوعاتی از قبیل زبان، مراسم ازدواج، زندگی و روابط خانوادگی، اعتقادات و مراسم مذهبی، روابط اجتماعی، آداب و رسوم اجتماعی، الگوی زندگی (غذا، لباس، مسکن، ادبیات و موسیقی و ... مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در این مطالعات بیشتر بر روش‌های کیفی تأکید می‌شود و از آمار و ارقام کمتر استفاده می‌شود.
- ۵- گزینه «۱» اصولاً محقق تاریخی با تکیه بر اسناد و مدارک و منابع تهیه آن‌ها می‌تواند اطلاعات را برای تجزیه و تحلیل جمع‌آوری کند، بنابراین، مهم‌ترین وظیفه او بررسی، نقد و ارزیابی سند است تا از این طریق اعتبار آن نزد او تأیید شود و با اطمینان خاطر بتواند به آن اتکا نماید. به این اقدام، نقد سند گفته می‌شود. برای این کار محقق باید ابتدا حقیقی بودن و اصالت سند را مورد بررسی قرار دهد. یعنی اینکه آیا سند مربوط به واقعیت است یا خیر و آیا احتمال جعلی بودن وجود ندارد؟ محقق تاریخی باید سند را با سایر اسناد و شواهد تاریخی مربوط مقایسه نماید. مثلاً او باید امضا و مهر، تاریخ، نوع خط، نوع جوهر به کار رفته، نوع کاغذ، پوست یا چرم یا چوب و غیره، نوع کلمات، سبک نگارش و غیره آن را مورد بررسی قرار دهد و آن را با سایر اطلاعات مربوط به شخص، واقعه یا تکنولوژی دوره مربوطه به سند مقایسه نماید و از صحت تعلق آن به موضوع مورد مطالعه اطمینان حاصل نماید.
- ۶- گزینه «۱» معمولاً در آزمایش‌های میدانی، روایی تحقیق دشواری عمده‌تری به حساب می‌آید.
- ۷- گزینه «۴» محدود کردن عنوان پژوهش تعمیم‌پذیری نتایج را به خطر می‌اندازد.
- ۸- گزینه «۲» علم برای تشریح واقعیت‌ها با تشکیل مفهوم‌ها آغاز می‌شود و هر پژوهشگر به منظور درک رابطه‌های موجود بین داده‌های خود، ناگزیر به کاربرد آنهاست. مفهوم را می‌توان بیان مجرد رویدادهای مشاهده‌پذیر دانست که تعداد زیادی از رویدادها را زیر یک عنوان کلی در می‌آورد. به سخن دیگر، مفهوم، بیان انتزاعی رویدادهای قابل مشاهده است که بیانگر شباهت‌ها یا جنبه‌های مشترک میان آنهاست.
- ۹- گزینه «۳» موضوع تحقیق، یک حوضه کلی است که در چارچوب آن مسأله‌ای را تعریف می‌کنند که به صورت دقیق بخش خاصی از آن را در برمی‌گیرد و با کلمه‌هایی چون «آیا»، «چرا» و «چگونه» بیان می‌شوند. معمولاً موضوع و عنوان تحقیق بر روی جلد پایان‌نامه آورده می‌شود. اولین گام در هر تحقیق، انتخاب یک موضوع است و برای انتخاب آن یک موضوع آن، فرمول و قاعده خاصی وجود ندارد. بهترین راه بررسی نظام‌مند یک موضوع، کاستن آن به پرسش قابل تحقیق است.
- ۱۰- گزینه «۴» در پژوهش کیفی پژوهشگر می‌کوشد به اطلاعات غنی و عمیق دست یابد. به همین جهت از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی و هدفمند استفاده می‌کند. این نوع نمونه‌گیری عبارت است از: گزینش تعداد کوچکی از واحدها براساس معیارهای خاص، که نمونه‌هایی را درباره پدیده‌ی مورد مطالعه فراهم می‌سازند.
- ۱۱- گزینه «۱» تعیین حجم نمونه عمده‌ترین مسأله در نمونه‌گیری است. انتخاب حجم نمونه در طرح یک پژوهش، نشان دهنده واقعیت‌های جامعه است. حجم نمونه به عنوان یک عامل، بر روی مقدار خطای متوسط تأثیر می‌گذارد و از همین رو درست بودن آن، سبب بالا رفتن گویایی نمونه می‌شود، افزون بر این صحت و دقت نمونه‌گیری، موجب کاهش هزینه مشاهده‌ها و صرفه‌جویی در انجام تحقیق می‌شود.
- ۱۲- گزینه «۱» اصطلاح متغیر تعدیل‌کننده برای توصیف نوعی از متغیر مستقل به کار می‌رود که در واقع متغیر مستقل ثانوی است و پژوهشگر اثر آن را در ارتباط با متغیر مستقل اولیه و متغیر وابسته باید بداند، بدین منظور متغیر تعدیل‌کننده انتخاب می‌شود تا معلوم شود آیا این متغیر بر رابطه بین متغیر اصلی مستقل اولیه و وابسته تأثیر دارد یا خیر. در واقع هر گاه رابطه بین متغیر مستقل و متغیر وابسته مشروط به متغیر دیگری شود، آن متغیر سوم در

سوالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

کله ۱- پارادایم (paradigm) چیست؟

- (۱) مجموعه‌ای از دستاوردهای علمی و پژوهشی یک کشور است که دایره معلومات جامعه علمی را افزایش می‌دهد، در عین حال به گسترش پرسش‌های اساسی کمک می‌کند.
- (۲) مشتمل بر مفروضات کلی، قوانین و روش‌های به رسمیت شناخته شده‌ای که در یک دوره مدل و نمونه مسائل و راه‌حل‌های جامعه علمی را فراهم می‌سازد.
- (۳) دربردارنده حوزه‌های معرفتی گوناگونی است که علی‌رغم تفاوت‌های موضوعی میان آن معارف به مشترکات آنها تاکید دارد.
- (۴) برنامه پژوهشی دانشی است که ساختاری را برای پژوهش‌های بعدی به نحوی ایجابی و سلبی فراهم می‌سازد.

کله ۲- به طور کل به مقادیر اندازه‌گیری شده صفات مربوط به یک نمونه ..... و به مقادیر اندازه‌گیری شده صفات مربوط به تمام جامعه ..... می‌گویند.

- (۱) شاخص آماری - پارامتر (۲) پارامتر - شاخص عددی (۳) آماره اسمی - ارزش متغیر (۴) شاخص - آماره نسبی

کله ۳- اگر فرآیند تحقیق را از مرحله آغاز تا پایان آن به دو بخش تقسیم کنیم، بخش دوم آن براساس کدام منطق پیش می‌رود؟

- (۱) شیوه تمثیل (۲) شیوه تطبیقی (۳) شیوه استقرایی (۴) شیوه قیاسی

کله ۴- در یک پرسش‌نامه این سوال که «فرزندان شما چه وظیفه‌ای را در منزل انجام می‌دهند؟» دارای چه اشکالی است؟

- (۱) قبل از آن مستلزم طرح پرسش جهش‌دار است.
- (۲) در این پرسش نوعی سوگیری و جهت‌گیری پژوهشگر دیده می‌شود.
- (۳) نوعی سوال باز است که پژوهشگر را در کدگذاری دچار مشکل می‌کند.
- (۴) ارتباط با مسائل خصوصی افراد دارد از این رو پاسخگو از پاسخ دادن به آن امتناع می‌کند.

کله ۵- کدام مورد از ویژگی‌های عکس‌های هوایی نیست؟

- (۱) اندازه متعارف این عکس‌ها 23×23 سانتی‌متر است.
- (۲) مقیاس عکس‌های هوایی از رابطه $S = \frac{F}{H}$ به دست می‌آید.
- (۳) رویت سه بعدی عوارض از طریق عکس‌های هوایی امکان‌پذیر نیست.
- (۴) اطلاعات درباره زمان عکس‌برداری، ارتفاع پرواز و فاصله کانونی دوربین استفاده شده در حاشیه عکس نوشته می‌شود.

کله ۶- فرضیه آماری .....

- (۱) همان فرضیه تحقیق است.
- (۲) همان فرضیه صفر یا بوج نیست.
- (۳) وجود رابطه اثر یا تفاوت بین متغیرها را رد می‌کند.
- (۴) مدعی است که رابطه مشاهده شده صرفاً ناشی از تصادف آماری به ویژه ناشی از خطای نمونه‌گیری نیست.

کله ۷- رایج‌ترین نقش محقق میدانی چیست؟

- (۱) مشاهده‌گر کامل (۲) مشارکت‌کننده کامل (۳) مشارکت‌کننده مشاهده‌گر (۴) مشاهده‌گر مشارکت‌کننده

کله ۸- نمونه‌گیری ..... نوعی نمونه‌گیری ..... است.

- (۱) قضاوتی - احتمالی (۲) زنجیره‌ای - غیراحتمالی (۳) سهمیه‌ای - احتمالی (۴) سیستماتیک - غیراحتمالی

کله ۹- پیش‌آزمون پرسشنامه به واریسی این سوال که پاسخگویان ..... ، نمی‌پردازد.

- (۱) به کدام پرسش‌ها کمتر جواب داده‌اند.
- (۲) به کدام پرسش‌های باز پاسخ مبهمی داده‌اند.
- (۳) به کدام پرسش‌ها جواب یکسانی داده‌اند.
- (۴) به کدام پرسش‌ها پاسخ‌های متفاوت داده‌اند.

کله ۱۰- روایی سازه مستلزم ..... است.

- (۱) مقابله ابزار سنجش با برخی پیامدهای آتی
- (۲) ربط دادن یک ابزار سنجش به یک چهارچوب نظری
- (۳) آزمایش وسیله اندازه‌گیری در شرایط پیش‌آزمون
- (۴) ارزیابی ابزار سنجش از طریق برخی از معیارها

پاسخنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

۱- گزینه «۲» پارادایم مجموعه عقاید، ارزش‌ها و تکنیک‌هایی که اعضای یک جامعه علیم به کار می‌بندند و به صورت یک قالب پایدار فعالیت‌های علمی در طول یک دوره در داخل یک رشته علمی از علوم هنجاری صورت می‌گیرد.

۲- گزینه «۱» هدف محقق شناسایی جامعه و تعیین پارامترهای مربوط به آن است. برای این کار، باید به کلیه افراد جامعه مراجعه کند و صفت یا ویژگی مورد نظر تحقیق خود را از آنها جویا شود یا باید تعدادی از افراد جامعه را مورد مطالعه قرار دهد و از طریق جمع کوچکتری و با روش معینی به صفات و ویژگی‌های جامعه پی ببرد. به طور کلی به مقادیر اندازه‌گیری شده صفات مربوط به یک نمونه، شاخص آماری به مقادیر اندازه‌گیری شده صفات مربوط به تمام جامعه پارامتر می‌گویند.

۳- گزینه «۴» استدلال قیاسی کشف مجهولات جزئی از طریق معلومات کلی است. لذا این استدلال برای تدوین فرضیه‌ها و البته بنیان نظری تحقیق به کار می‌رود و در نتیجه بخش اول تحقیق با این منطق تدوین می‌شود. استقرا استفاده از معلومات جزئی و برقراری ارتباط بین آنها برای استنتاج حکم کلی است و از آنجایی که بخش دوم تحقیق شامل فرآیند نمونه‌گیری و مطالعه افراد نمونه است، لذا این بخش با منطق استدلال استقرایی انجام می‌شود.

۴- گزینه «۴» سؤالات بازار حیث استخراج و طبقه‌بندی مشکلات زیادی دارند و گاه تحقیق را با مشکل مواجه می‌سازند به ویژه زمانی که محقق بخواهد کار استخراج، طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل داده‌ها را به وسیله رایانه انجام دهد.

۵- گزینه «۳» در واقع یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های عکس‌های هوایی هم‌پوشانی و رؤیت ۳ بعدی عوارض با استفاده از دستگاه استروسکوپ می‌باشد.

۶- گزینه «۳» در تحقیقات همبستگی و تجربی فرضیه‌ها به ۲ نوع تقسیم می‌شوند: فرضیه تحقیق و فرضیه پوچ. فرضیه تحقیق از وجود رابطه یا اثر و یا تفاوت بین متغیرها خبر می‌دهد یا در واقع وجود این حالات را تأیید نموده و آن را واقعی و حقیقی می‌داند. فرضیه صفر که به فرضیه آماری یا پوچ معروف است، برخلاف فرضیه تحقیق وجود رابطه، اثر یا تفاوت بین متغیرها را رد کرده و اظهار می‌دارد که این حالات واقعی نیست و حقیقت ندارد.

۷- گزینه «۱» مشاهده یکی از روش‌های مؤثر و کارآمد در تحقیقات میدانی موردی است. اطلاعاتی را که محقق از طریق مشاهده می‌تواند کسب کند، کمتر می‌توان از طریق روش‌های دیگر بدست آورد. از روش مشاهده در اکثر رشته‌های علوم انسانی و دیگر تحقیقات مشاهده‌پذیر استفاده می‌شود. مشاهده خود به روش‌های مختلفی تقسیم می‌شود: طرح مشاهده کنترل شده، طرح مشاهده کنترل نشده، مشاهده مشارکتی، مشاهده غیرمشارکتی، مشاهده فردی، مشاهده گروهی، مشاهده علنی، و مشاهده غیرعلنی. بنابراین رایج‌ترین نقش محقق میدانی همان «مشاهده‌گر کامل» است.

۸- گزینه «۲» نمونه‌گیری شبکه‌ای، زنجیری یا گلوله برفی نوعی روش نمونه‌گیری هدفمند است که در آن عضوی از یک شبکه اجتماعی عضو دیگری را معرفی می‌کند و آن عضو، عضو دیگری را معرفی می‌کند بدین ترتیب حجم نمونه به صورت شبکه درمی‌آید.

۹- گزینه «۴» هدف از بررسی مقدماتی پرسشنامه یا پیش‌آزمون، بررسی الگوهای پاسخی و برطرف نمودن اشکالات احتمالی پرسشنامه است. دستیابی به موارد زیر از اهداف اجرای پیش‌آزمون است:

- سؤالاتی که اکثر افراد از آن می‌گذرند.
- سؤالاتی که اکثراً به آن پاسخ مشابه می‌دهند.
- سؤالات باز پاسخی که با ابهام به آن‌ها پاسخ داده شده است.
- مجموعه پاسخ‌ها به سؤالات ماتریسی که در آن‌ها به نظر می‌رسد پاسخ دهنده بدون اینکه به درستی سوال‌ها را خوانده باشد از یک الگوی واحد برای پاسخگویی استفاده کرده است.

۱۰- گزینه «۳» اعتبار سازه زمانی به کار می‌رود که پژوهشگر بخواهد بداند آیا شیوه یا ابزار جمع‌آوری داده‌ها به خوبی معرف سازه نظری یا نظریه‌های متداول زیربنایی متغیر تحت بررسی است و با آن همخوانی دارد. برای اثبات اعتبار سازه باید مشخص گردد که گویه‌ها یا اقلام ابزار جمع‌آوری داده‌ها تا چه حد حول یک سازه نظری گرد هم می‌آیند و یا همبستگی دارند و تا چه حد با همدیگر متفاوتند که این امر با نزدیکی گویه‌ها براساس واریانس مشترک با هم و دوری آنها براساس واریانس غیرمشترک صورت می‌گیرد.

سؤالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

کله ۱- تحقیقات ..... غالباً ..... هستند.

- (۱) اکتشافی - طولی (۲) پیمایشی - موردی (۳) کمی - پرسشنامه‌ای (۴) کیفی - اکتشافی

کله ۲- برای ترکیب و تلفیق آماری یک گروه از تحقیقات مربوط به یک مسأله تحقیق از کدام روش استفاده می‌شود؟

- (۱) تحلیل ثانویه (۲) فراتحلیل (۳) تحلیل داده‌های موجود (۴) مقیاس ارزشیابی تحقیق

کله ۳- کدام مقیاس حاصل جمع نمرات پاسخ‌های ترتیبی (از موافقت کامل تا مخالفت کامل) یک رشته عبارت است؟

- (۱) لیکرت (۲) ترستون (۳) گاتمن (۴) فاصله اجتماعی بوگاردوس

کله ۴- منظور از شواهد منفی در تحقیقات میدانی چیست؟

- (۱) رخدادی که اثر منفی بر محقق می‌گذارد.
(۲) رخدادی که فرضیه توصیفی یا تبیینی را ابطال نماید.
(۳) شواهد و اطلاعات جمع‌آوری شده اضافی که مانع از تحلیل دقیق می‌شود.
(۴) چیزی که برای درک محیط میدان پر اهمیت است اما نادیده گرفته می‌شود.

کله ۵- قاعده ..... طبقه‌بندی یک متغیر برای متغیرهای ..... موضوعیت دارد.

- (۱) اعتبار داشتن - عددی (۲) پایایی - فاصله‌ای (۳) جامع و مانع بودن - مطلق (۴) روایی داشتن - نسبی

کله ۶- رایج‌ترین نقش محقق میدانی چیست؟

- (۱) مشاهده‌گری تام (۲) مشارکت‌کننده تام (۳) مشاهده‌گر مشارکت‌کننده (۴) مشارکت‌کننده مشاهده‌گر

کله ۷- پژوهشگری در پی بررسی علل مهاجرت به شهرها به این یافته می‌رسد که در استان‌هایی که مهاجرت به شهرها بالاست، در آمد سرانه نیز بالاست. بنابراین نتیجه می‌گیرد که مهاجرت به شهرها در بین افراد ثروتمند روستایی بالاست. چنین نتیجه‌گیری نمونه‌ای از ..... است.

- (۱) مغالطه محیطی (۲) تقلیل‌گرایی
(۳) سوگیری قبلی ذهنی (۴) خطای غیرتعمدی در نتیجه‌گیری

کله ۸- طرح تحقیقاتی ..... به تغییرات جزئی در ..... حساس است.

- (۱) نسلی - ثبت داده‌ها (۲) پانل - حجم نمونه (۳) مقطعی - واحد تحلیل (۴) روند پژوهی - واحد مشاهده

کله ۹- در نظریه زمینه‌ای (grounded theory) .....
(۱) روش قیاسی حاکم است.
(۲) تنظیم یک فرضیه اصل است.
(۳) مفاهیم از داده‌های بی‌واسطه حاصل می‌شوند.
(۴) آزمون نظریه در مرحله نهایی تحقیق صورت می‌گیرد.

کله ۱۰- در آزمایش، اثر ..... هنگامی ظاهر می‌شود که گروه ..... بی‌آنکه در معرض متغیر مستقل قرار گرفته باشد، همان اثر مورد انتظار آزمایش را از خود بروز می‌دهد.

- (۱) هاله - آزمایش (۲) هاوتورن - کنترل (۳) غیرآزمایشی - واقعی (۴) تعامل - تصادفی

کله ۱۱- طبق نظر کارل پوپر، داعیه‌های دانش را .....
(۱) می‌توان اثبات کرد، اما نمی‌توان رد کرد.
(۲) می‌توان رد کرد، اما نمی‌توان اثبات کرد.
(۳) تنها از طریق فرضیه‌آزمایی می‌توان اثبات کرد.

کله ۱۲- وقتی میانه، معیار گرایش به مرکزی بهتری از میانگین است که .....
(۱) توزیع نمره‌ها نرمال باشد.
(۲) توزیع نمره‌ها با کجی همراه باشد.
(۳) محقق بخواهد نمره‌های خام را بررسی کند.
(۴) یک نمره بیشتر از دیگر نمره‌ها تکرار شده باشد.

کله ۱۳- کدام‌یک از پرسش‌های زیر در پیش‌آزمون (Pretest) مورد بررسی قرار نمی‌گیرد؟
(۱) به کدام پرسش‌ها جواب‌های متفاوت داده‌اند؟
(۲) به کدام پرسش‌ها کمتر جواب داده‌اند؟
(۳) به کدام پرسش‌های باز پاسخ مبهم داده‌اند؟
(۴) به کدام پرسش‌های قالبی، پاسخ یکدست داده‌اند؟

سؤالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

۱- گزینه «۴» اصطلاح تحقیق کیفی به چندین روش جمع‌آوری داده‌ها به انضمام تحقیق میدانی، مشاهده با مشارکت و مصاحبه‌های عمیق اشاره دارد و همه آنها بر نزدیک شدن به داده‌ها تأکید می‌کنند و بر این مفهوم استوارند که تجربه، بهترین راه برای درک رفتار اجتماعی است و همچنین از داده‌های بدون واسطه استفاده می‌کنند که همه جزو ویژگی‌های اکتشافی تحقیق کیفی است.

۲- گزینه «۲» فراتحلیل به معنای تحلیلی بر تحلیل است؛ بدین معنی که ترکیبی از تحقیقات مختلف را بررسی می‌کند و یک نتیجه بیرون می‌دهد. فراتحلیل یک روش آماری در مورد تحقیقاتی است که به صورت کمی در مورد یک موضوع واحد اما با نتایج روش فراتحلیلی انجام شده است و هر یک از مطالعات، برآورد متفاوتی از پارامتر و روابط موجود جامعه را نشان می‌دهد.

۳- گزینه «۱» این طیف از ۵ قسمت مساوی تشکیل شده است و محقق متناسب با موضوع تحقیق، تعدادی گویه در اختیار پاسخگو قرار می‌دهد تا گرایش خود را درباره آن مشخص نماید. این طیف از گرایش کاملاً موافق تا کاملاً مخالف کشیده شده است.

کاملاً موافق موافق بی‌نظر مخالف کاملاً مخالف

۴- گزینه «۴» در تحقیقات میدانی گاه محقق مواردی را نادیده می‌گیرد که بسیار پراهمیت است؛ یعنی اطلاعات نادیده گرفته شده می‌تواند تأثیر مثبت یا منفی بر فرضیه‌های تحقیق داشته باشد. این گونه اشتباهات را شواهد منفی می‌نامند.

۵- گزینه «۳» هنگامی که متغیرهای مطلق را طبقه‌بندی می‌کنیم باید مانعة‌الجمعة یعنی جامع و مانع باشند، مانند متغیر جنسیت که شامل زن و مرد می‌باشد. متغیرهای مطلق باید بر تمامی موارد مشاهده شده صدق کنند، یعنی جامع و مانع باشند.

۶- گزینه «۳» چنین مشاهده‌ای را می‌توان مشاهده از درون جامعه نامید. زیرا محقق به داخل جامعه راه می‌یابد، رنگ آن را به خود می‌گیرد و درپچه‌ای از درون جامعه برای نگرش به آن باز می‌کند. طبیعی است که چنین مشاهده‌ای ارزشمند است و بهتر به کشف و تبیین واقعیت‌های جامعه منتهی می‌شود. زیرا محقق عضوی از جامعه است.

۷- گزینه «۱» مغالطه‌ی محیطی هنگامی اتفاق می‌افتد که محقق نتایج یک آزمون کل را بدون تحقیق کافی، به نمونه‌ای تعمیم می‌دهد که آن نمونه، شباهتی با نمونه‌ی مورد بررسی محقق ندارد. هنگامی که محقق نتایج یک تحقیق را به جامعه‌ای تعمیم داده که شباهتی با آن نمونه ندارد، دچار یک نوع مغالطه کاری شده است.

۸- گزینه «۲» پانل عبارت از مطالعه دگرگونی رفتارها، عقاید و طرز تلقی‌ها بر روی جمعیتی همگن و یکسان با یک نسل در زمان‌های گوناگون است. از جمله مشکلات این تحقیق حساسیت حجم نمونه است. یعنی در تمامی زمان‌ها که جامعه یا نمونه مورد مطالعه قرار می‌گیرد، بایستی حجم نمونه یکسان باشد و نیز مهم‌ترین مشکل روش پانلی، افت آزمودنی‌هاست.

۹- گزینه «۳» نظریه زمینه‌ای یک روش طبیعی است. یعنی داده‌ها بدون واسطه از محیط و جامعه به‌دست می‌آیند. نظریه زمینه‌ای، همانند روش کیفی، استقرایی است. نیازی نیست که فرضیه تدوین شود و می‌توان کار را بدون فرضیه شروع کرد و کمتر از نظریه استفاده می‌شود. به طور کلی روش زمینه‌ای همانند روش کیفی است.

۱۰- گزینه «۲» تأثیر هاوتورن، آگاهی از شرکت در یک آزمون، ممکن است موجب سوگیری متغیرهای دیگر شود و تعادل را به نفع گروه آزمایش بر هم زند. عقیده عمومی در این مورد آن است که اثر واکنش از شرکت در آزمایش، یعنی هاوتورن مشابه تأثیر داروی بی‌اثر است. در این آزمایش متغیرها بی‌آنکه در معرض متغیر مستقل قرار بگیرند اثر مورد آزمایش را از خود بروز می‌دهند.

۱۱- گزینه «۲» نظریه‌ها و دانش و فرضیه را نمی‌توان اثبات یا ابطال کرد، بلکه تنها می‌توان آن‌ها را رد یا تأیید نمود. طبق نظریه کارل پوپر، می‌توان داعیه دانش را رد کرد اما هیچ‌گاه نمی‌توان آن را اثبات کرد چون احتمال پیدایش نظریه‌های متناقض وجود دارد.

۱۲- گزینه «۲» از میانگین، زمانی استفاده می‌شود که نمره‌ها نرمال باشند. از میانه زمانی استفاده می‌شود که نمره‌ها دارای کجی باشند. در واقع مقیاس میانه ترتیبی است و از میانه برای نمره‌هایی استفاده می‌شود که دارای اختلاف زیاد یا دامنه تغییرات زیادی باشند. مانند: ۱۷۹-۱۸-۹-۴-۲.

سؤالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

۱- در فرمول برآورد حجم نمونه $n = \frac{t^2 pq}{d^2}$ ، مقدار p کدام است؟

(۱) حجم جامعه آماری (۲) انحراف استاندارد (۳) درصد توزیع صفت در جامعه (۴) درصد افراد فاقد صفت در جامعه

۲- در انجام تحقیق، وقتی جامعه آماری دارای ناهمگونی (مثلاً بر اساس شغل، تحصیلات، قومیت و ...) باشد، استفاده از کدام روش نمونه‌گیری مناسب‌تر است؟

(۱) نمونه‌گیری غیرتصادفی (۲) نمونه‌گیری تصادفی منظم
 (۳) نمونه‌گیری تصادفی ساده (۴) نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده

۳- کدگذاری باز، محوری و گزینشی در کدام روش پژوهش کیفی، نمود بیشتری دارد؟

(۱) دلفی (Delphi) (۲) پژوهش موردی (Case study)
 (۳) اقدام پژوهی (Action Research) (۴) نظریه داده بنیاد (Grounded theory)

۴- با کدام نوع پژوهش علمی، می‌توان رابطه بین حجم پول و حجم جمعیت در مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی را پیدا کرد؟

(۱) علی (۲) همبستگی (۳) تجربی (۴) توصیفی - تحلیلی

۵- اساس اولیه تحلیل، در مطالعات منطقه‌ای کدام است؟

(۱) آمار (۲) طبقه‌بندی (۳) بیان وضعیت (۴) مطالعه کتابخانه‌ای

۶- برای درک بهتر پیچیدگی پدیده‌های مکانی از کدام تکنیک استفاده می‌شود؟

(۱) تحلیل آماری (۲) مدل‌سازی (۳) بررسی میدانی (۴) مشاهده مستقیم

۷- چشم‌اندازها و نقشه‌ها، جزو کدام دسته از روش‌های تحقیق قرار می‌گیرند؟

(۱) کتابخانه‌ای (۲) تاریخی (۳) میدانی (۴) متنی

۸- در تجمیع فضایی، داده‌ها بر اساس کدام مورد تجمیع می‌شود؟

(۱) متغیرهای ناحیه‌ای (۲) متغیرهای کمی و کیفی (۳) متغیر واحد (۴) موقعیت مکانی

۹- تحقیقات کمی، در کدام دیدگاه جغرافیایی اساس کار محسوب می‌شود؟

(۱) فضایی (۲) مکانی (۳) ناحیه‌ای (۴) پدیدارشناسی

۱۰- قابلیت بررسی «رفتارها و انگیزش‌ها»، از نقاط قوت کدام روش محسوب می‌شود؟

(۱) پیمایش (۲) مشاهده (۳) تحلیل محتوا (۴) مصاحبه عمقی

۱۱- رایج‌ترین و معتبرترین الگوی ارجاع‌دهی در پژوهش‌های علمی، کدام است؟

(۱) پاورقی (۲) مسلسل (۳) بین‌متنی شیکاگو (۴) بین‌متنی APA

۱۲- کدام روش‌های نمونه‌گیری زیر، از ماهیت جغرافیایی برخوردارند؟

(۱) تصادفی و مکانی (۲) سیستماتیک و مکانی (۳) خوشه‌ای فضایی و مکانی (۴) وضعی و خوشه‌ای فضایی

۱۳- روش‌های تجربی - آزمایشگاهی، در کدام حوزه مطالعاتی جغرافیا، بیشترین کاربرد را دارند؟

(۱) جغرافیای شهری و روستایی (۲) جغرافیای سیاسی و اجتماعی (۳) برنامه‌ریزی‌های مکانی - فضایی (۴) مطالعات ژئومورفولوژیک و اقلیمی

۱۴- در کدام نوع تحقیق علمی، پژوهشگر به هنگام وقوع اتفاق حضور ندارد؟

(۱) علی (۲) تجربی (۳) همبستگی (۴) پیمایشی

پاسخنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

۱- گزینه «۳»

$$n = \frac{t^2 pq}{d^2}$$

در این فرمول که برای تعیین حجم نمونه مورد استفاده قرار می‌گیرد $Z = t$ ، اندازه متغیر در توزیع طبیعی (توزیع نرمال مربوط به منحنی گاوس) است که از جدول مربوط در سطح احتمال مورد نظر استخراج می‌شود. گاه در فرمول به جای حرف t حرف Z نیز به کار می‌رود. P درصد توزیع صفت در جامعه یعنی نسبت درصد افرادی است که دارای صفت مورد مطالعه هستند. q ، درصد افرادی است که فاقد آن صفت در جامعه هستند. d ، تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه با میزان تخمین محقق برای وجود آن صفت در جامعه است که حداکثر نسبت آن تا ۵٪ است و دقت نمونه‌گیری نیز به آن بستگی دارد.

۲- گزینه «۴» در روش نمونه‌گیری اتفاقی ساده فرض بر این است که افراد جامعه از تجانس نسبی برخوردار و همگون هستند؛ ولی همیشه این طور نیست در انجام تحقیق، هنگامی که جامعه آماری دارای ناهمگونی (مثلاً براساس شغل، تحصیلات، قومیت، مذهب، سن، جنسیت و ...) باشد، از روش تصادفی طبقه‌بندی شده استفاده می‌شود. در این روش افراد جامعه با توجه به صفات درون گروهی خود به طبقات مختلفی تقسیم می‌شوند و افراد نمونه به تناسب از بین تمامی طبقات انتخاب می‌گردند.

۳- گزینه «۴» فرایند کدگذاری داده‌ها در نظریه زمینه‌ای (Granded theory) که به داده بنیاد معروف است در ۳ مرحله‌ی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی صورت می‌گیرد. در هر یک از این مراحل، کد یا کدهای الصاق شده باید داده‌های مرتبط با خود را به سطح اشباع برسانند. اشباع به پر شدن فضای یک مفهوم یا مقوله و عدم ظهور داده‌های جدید از آن اطلاق می‌شود.

۴- گزینه «۲» در تحقیقات همبستگی یا همخوانی برای کسب اطلاع از وجود رابطه بین متغیرها انجام می‌پذیرد ولی در آن‌ها الزاماً کشف رابطه‌ی علت و معلولی مورد نظر نیست. در تحقیق همبستگی بر کشف وجود رابطه بین دو گروه از اطلاعات (مثل حجم پول و جمعیت در مکان‌ها و فضاها) جغرافیایی تأکید می‌شود. همبستگی را با P و برآورد آن را با R نشان می‌دهند.

۵- گزینه «۲» طبقه‌بندی داده‌ها با کاربرد نرم‌افزارهای مناسب وسیله بسیار کارآمدی برای تنظیم جداول توزیع فراوانی و طبقه‌بندی داده‌ها و محاسبه نسبت‌های توزیع است. محقق در این مرحله اقدام به کدگذاری پرسش‌نامه‌ها و استخراج آن‌ها می‌نماید. محقق اولیه تحلیل در مطالعات منطقه‌ای به خصوص منطقه‌بندی شهری و روستایی در جغرافیا طبقه‌بندی می‌باشد.

۶- گزینه «۲» برای درک بهتر پیچیدگی‌های مکانی، از تکنیک مدل‌سازی استفاده می‌شود. مشاهده‌ی مستقیم، اساس جمع‌آوری اطلاعات در طول تاریخ جغرافیا بوده است. در گذشته از مطالعات میدانی به صورت ابزاری برای تحقیق و روشی برای تدریس استفاده می‌شده است، تحلیل آماری در مراحل تجزیه و تحلیل اطلاعات مکانی به کار می‌رود.

۷- گزینه «۴» در ساختار تحقیقات میدانی جدید در صورت انتخاب سیستم‌های طبقه‌بندی مشخص و تعیین مقیاس عملیات روی زمین، جمع‌آوری داده‌ها آغاز می‌شود.

جمع‌آوری داده‌ها در روی زمین به سه طریق ممکن است:

۱- ترسیم نقشه‌ی عوارض قابل مشاهده‌ی چشم‌انداز که جزء **روش‌های متنی** به شمار می‌روند.

۲- مصاحبه به منظور کسب اطلاعات درباره‌ی جنبه‌های نامرئی منطقه.

۳- وقتی اطلاعات دقیق درباره‌ی فرایندی خاص لازم باشد، از ابزاری مانند دی‌سنج رودخانه و دستگاه‌های اندازه‌گیری آب و هوایی استفاده می‌شود.

۸- گزینه «۴» در تجمیع فضایی داده‌ها براساس موقعیت مکانی خود تجمیع می‌شوند. محقق برای شناسایی ویژگی‌های پدیده‌ی مورد مطالعه یا روابط بین پدیده‌ها و متغیرها ناچار است از روش‌های آماری و کمی استفاده کند.

سوالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

فلسفه جغرافیا

کله ۱- کدام گروه معتقد است، جامعه سلسله‌مراتبی، که برخی بر سایر مردم سیادت و اقتدار دارند، بیش از یک جامعه ابتدایی دامنه فعالیت فکری، خلاقیت و پیشرفت را محدود می‌کند؟

- (۱) لیبرال‌ها (۲) مارکسیست‌ها (۳) پراگماتیست‌ها (۴) آنارشئیست‌ها

کله ۲- کارل ساور، نظریه‌پرداز کدام مکتب است؟

- (۱) چشم‌انداز اجتماعی (۲) چشم‌انداز فرهنگی (۳) چشم‌انداز طبیعی (۴) چشم‌انداز اقتصادی

کله ۳- در دهه ۱۹۸۰، کدام رویکرد در تحلیل جغرافیایی اهمیت یافت؟

- (۱) فلسفی (۲) کمی (۳) زیست‌محیطی (۴) سیاسی

کله ۴- مباحث جغرافیایی، «هرودوت» بیشتر به چه مطالعاتی گرایش دارد؟

- (۱) فرهنگی (۲) طبیعی (۳) ناحیه‌ای (۴) اجتماعی

کله ۵- مفهوم جغرافیا به‌مثابه افتراق مکانی و ویژگی‌های ناحیه‌ای، به‌وسیله کدام جغرافیدان مطرح شد؟

- (۱) اسپایکمن (۲) لوکرمن (۳) هارلن بارز (۴) ریچارد هارتشورن

کله ۶- در مکتب جبر جغرافیایی، نقش «انسان» در برابر «طبیعت» چیست؟

- (۱) مغلوب (۲) موازی (۳) غالب (۴) فعال

کله ۷- «وارنیوس» برای اولین بار در آثار جغرافیایی خود به تفکیک چه موضوعاتی در جغرافیا توجه نمود؟

- (۱) جغرافیای طبیعی و انسانی (۲) جغرافیای زیستی و اقلیمی (۳) جغرافیای تاریخی و فرهنگی (۴) جغرافیای عمومی و ناحیه‌ای

کله ۸- کدام دانشمند از چهار بت که در حکم پیش‌داوری هستند و مانع معرفت (شناخت) درست می‌شوند، نام می‌برد (بت‌های شخصی، بت‌های طایفه‌ای، بت‌های بازار، بت‌های نمایشی)

- (۱) کارل مارکس (۲) ماکس هورکه‌هایمر (۳) فرانسیس بیکن (۴) الکساندر فن همبلت

کله ۹- کدام مکتب از پوزیتیویسم فاصله بیشتری می‌گیرد؟

- (۱) رفتاری (۲) فیزیک اجتماعی (۳) فضایی (۴) شیکاگو

کله ۱۰- نقش ترکیبی جغرافیا، در کدام دیدگاه بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد؟

- (۱) جبرگرایی (۲) فضایی (۳) ناحیه‌ای (۴) انسان‌گرایی

کله ۱۱- کدام مکتب بر «جغرافیای انسان‌گرای جدید» بیشترین تأثیر را داشته است؟

- (۱) نهیلیسم (۲) رئالیسم (۳) پراگماتیسم (۴) اگزستانسیالیسم

کله ۱۲- کدام پارادایم جغرافیایی در به‌کارگیری روش‌های کمی تأکید دارد؟

- (۱) ناحیه‌ای (۲) رفتارگرایی (۳) فضایی (۴) محیط‌گرایی

کله ۱۳- عنوان «نقشه‌شناختی» به‌وسیله چه کسی و از چه نتیجه‌ای مطرح شد؟

- (۱) کوین لینچ، از نتیجه بررسی پنج عامل از سیمای شهر (۲) تالمن، از نتیجه آزمایش روی رفتار موش‌ها
 (۳) پاولف، از نتیجه آزمایش روی سگ‌ها (۴) ویلیام کرک، از نتیجه بررسی تجربیات زندگی انسانی

پاسخنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

فلسفه جغرافیا

- ۱- گزینه «۴» دموکراسی و آزادی فردی اساس ایدئولوژی فردی را تشکیل می‌دهد. آنارشیسم سبز به دولت سرمایه‌داری و سیاست‌های طبقاتی و دموکراسی پارلمانی اعتراض دارد، به مالکیت عمومی ارجح می‌نهد، به سلسله مراتب اعتقادی ندارد و اداره اجتماعات شهری - روستایی را از طریق تعاون‌گرایی لازم می‌شمارد. این مکتب همه نارسایی‌های محیط را ناشی از عملکرد سرمایه‌داری می‌داند.
- ۲- گزینه «۲» مفهوم چشم‌انداز از مکتب آلمان و به مفهوم علم چشم‌انداز به‌کار گرفته می‌شود. در سال ۱۹۲۲ کارل ساور این مفهوم را به‌عنوان جغرافیا به منزله علم چشم‌انداز وارد ادبیات جغرافیایی کرد. ساور اضافه کرد که وظیفه جغرافیدان مطالعه عمیق و درک ماهیت‌گذار از محیط طبیعی به چشم‌انداز فرهنگی است. او چشم‌انداز فرهنگی را وارد ادبیات جغرافیایی نمود. کارل ساور گفت: جغرافیا به منزله علم مورفولوژی چشم‌انداز می‌باشد (۱۹۲۵). او این تعریف را جایگزین جبر جغرافیایی کرد. فعال‌ترین جغرافیدان مکتب امکان‌گرایی بود. در آمریکا نظریات کارل ساور و ای‌زایا بومن، امکان‌گرایی را جهانی کرد. او مؤسس پارادایم مورفولوژی چشم‌انداز بود. مفهوم چشم‌انداز را وارد آمریکا کرد. او می‌گوید: چشم‌اندازها از یک نوع سادگی و واقعیت برخوردارند. گفت: افتراق مکانی ریچارد هارتشورن نمی‌تواند کاملاً ماهیت علم جغرافیا را نشان دهد. او گفت: وظیفه ما مطالعه و درک ماهیت‌گذار از محیط طبیعی به چشم‌انداز فرهنگی است. باید علت فاعلی تغییرات در نتیجه اشغال انسان در موزه‌ای از زمین را بررسی کنیم. او گفت: ابتدا باید یک چهارچوب تاریخی جهت مطالعه کیفیت تسلط بر شرایط طبیعی مورد بررسی قرار بگیرد. هدف منطق جغرافیایی، تحلیل مورفولوژی چشم‌انداز به منزله یک تولید فرهنگی است. چشم‌انداز فرهنگی به‌صورت یک ناحیه حاصل تأثیرات متقابل فرهنگ و طبیعت است. اشغال زمین و کاربری زمین اساس تفکرات ساور بود. او گفت: در ادراک جغرافیایی ما، بعد زمانی از عوامل عمده است. ساور در طرح مورفولوژی چشم‌انداز تحت تأثیر اتو اشلوتر و پاسارچ قرار داشت. مقاله مورفولوژی چشم‌انداز از اوست. او گفت: در چشم‌انداز با آثار انسانی و فرم‌های شهری و تولید و مزارع و ..... سروکار داریم و با عقاید و سنت‌ها کاری نداریم. او می‌گوید: انسان آخرین عامل در شکل‌یابی چشم‌انداز محسوب می‌شود. پارادایم چشم‌انداز ساور یک بخش جوهری در فلسفه امکان‌گرایی بود. او بنیان‌گذار جغرافیای فرهنگی برکلی می‌باشد. او از قلمرو کورولوژی نیز مدد گرفت. برای عامل فرهنگ یعنی ارزش‌های مشترک مردم - مذهب - ساختار اجتماعی و سازمان اقتصادی نقش خلاق قائل بود. او پیشرو جغرافیدانان آمریکا در مطالعات چهره‌های فرهنگی بود.
- ۳- گزینه «۱» در دهه ۱۹۸۰ در جغرافیا مباحث فلسفی در جستجوی تحلیل واقعیت‌ها جهت‌گیری می‌کند. فلسفه‌های مختلف در ارتباط با زندگی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی وارد همه رشته‌های علمی به ویژه جغرافیا می‌شود و از سویی سبب به‌کارگیری اندیشه‌های اخلاقی در جغرافیا نیز می‌شود.
- ۴- گزینه «۳» هردوت تقریباً یک قرن بعد از هکاتائوس می‌زیسته است و در قرن ۵ ق. م به کار نقد و بررسی آثار گذشتگان پرداخت. در قرن ۵ ق. م هیچ یک از محققان صاحب یک تخصص و حرفه مشخص نبودند و مورخان و جغرافیدانان جامعه‌ی حرفه‌ای تشکیل نمی‌دادند لذا هرچند هردوت را به‌عنوان مورخ می‌شناسیم اما بسیاری از نوشته‌ها و کارهای او در زمره‌ی کارهای جغرافیایی شناخته می‌شود. وی در سن ۳۲ سالگی مسافرت‌های طولانی خویش از فینیقیه به مصر را شروع کرد و هنگامی که حدود سال ۴۴۷ ق. م در آتن متولد شد ملاحظاتی و یادداشت‌های بسیاری درباره‌ی تاریخ و جغرافیای کشورها و مردم اطراف مدیترانه فراهم آورد. اعتبار هردوت تا حدی به دلیل نظریه‌اش است که معتقد است باید با تاریخ برخوردی جغرافیایی و با جغرافیا برخوردی تاریخی کرد و نیز گفته بود که تفکر جغرافیایی زایده‌ی تاریخ است و علاقه‌ای به مسائل ریاضی و اخترشناسی مانند: اندازه‌گیری کروی زمین و تعیین موقعیت دقیق مکان‌ها که بعدها با جغرافیا نزدیکی خاصی یافت، نداشت و نظریه‌ای که زمین را مسطح و صفحه‌ای می‌دانست که خورشید از بالای آن در مسیر قوسی شکل از شرق به غرب عبور می‌کند را پذیرفته بود. او اصرار داشت که دره‌ی نیل از گل ولای حمل شده از اتیوپی به‌وجود آمده است که خاک تیره رنگ و با قابلیت زراعت بالا دارد. او می‌گفت مسیر رودخانه‌ی نیل بین آسیا و لیبی تقسیم شده است و لیبی از مغرب مصر شروع می‌شود و این قضیه یکی از نخستین مباحث مرزبندی منطقه‌ای به‌شمار می‌رود و همچنین خطوط ساحلی باستانی را بازسازی کرد و نشان داد که بسیاری از بنادر قطبی اکنون در فواصل دوری در درون خشکی واقع‌اند. در ۵ ق. م که برای بیان کیفیت دلتاها یا برقراری رابطه بین درجه حرارت و جهت بادها تفکری وجود نداشت، هردوت اشاره داشت که عمل دلتاسازی در بسیاری از نقاط خصوصاً در جلگه‌های رسوبی رود مایاندر در ملتیه صورت می‌گیرد و بادها معمولاً از مناطق سرد به طرف نقاط گرم‌تر می‌وزند. او مانند اغلب جغرافیدانان یونانی علاقه‌مند به مطالعه‌ی نظم سالانه در طغیان‌های نیل بود این رود در اوایل بهار شروع به بالا آمدن می‌کرد و در ماه سپتامبر (مهر ماه) به بالاترین مرحله‌ی سیلابی می‌رسید و از آن به بعد کاهش می‌یافت. در اوایل بهار و اواخر زمستان به پایین‌ترین مرحله‌ی مقدار خود می‌رسید. هردوت ابتدا توصیفات ارائه‌شده از طرف سایر اساتید را با بازنگری و آن‌ها را مردود تلقی نمود. سپس فرضیه خود را ارائه نمود.

سوالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

روش تحقیق در جغرافیا

- کجه ۱-** در چه شرایطی، «تحقیق توصیفی موردی»، قابل تعمیم به جامعه آماری است؟
- (۱) در صورتی که موردهای مشابه مطالعه و ویژگی‌های مشترکی بین آنها یافت شود.
  - (۲) در صورتی که حجم نمونه حداقل ۲۰ درصد جامعه آماری را پوشش دهد.
  - (۳) در صورتی که حجم نمونه به صورت سهمیه‌ای تعیین شده باشد.
  - (۴) در صورتی که تحقیق در یک جامعه بزرگ انجام شده باشد.
- کجه ۲-** کدام گزینه انواع متغیر را بر اساس رابطه میان آنها به طور صحیح بیان کرده است؟
- (۱) علی، مستقل و واسطه
  - (۲) علی، واسطه‌ای و موضعی
  - (۳) مستقل، رابطه‌ای و مزاحم
  - (۴) مستقل، وابسته و واسطه
- کجه ۳-** کدام مورد، درباره تعریف عملیاتی در پژوهش صحیح است؟
- (۱) مجموعه اقداماتی که برای تبدیل مسأله به فرضیه و فرضیه به نظریه و حوزه عمل انجام می‌گیرد.
  - (۲) اقدام‌هایی که محقق برای تبدیل مسأله به معرف و تعیین شیوه‌های اندازه‌گیری آنها انجام می‌دهد.
  - (۳) مجموعه اقداماتی که برای تبدیل مفاهیم کلی و کیفی به شاخص‌ها و متغیرهای قابل اندازه‌گیری انجام می‌شود.
  - (۴) به کارگیری مفاهیم، متغیرها و معرف‌ها در مرحله پرسشگری و تعیین مقیاس اندازه‌گیری آنها.
- کجه ۴-** کدام گزینه درباره فرضیه صفر (فرضیه H_0) صحیح است؟
- (۱) فرضیه صفر، در مقابل فرضیه اصلی (تحقیق) نیست (یعنی $H_0 = H_1$ است).
  - (۲) فرضیه صفر، وجود رابطه، اثر و تفاوت را میان متغیرها انکار می‌کند.
  - (۳) فرضیه صفر، وجود رابطه، اثر و تفاوت میان متغیرهای علی را مردود می‌داند.
  - (۴) فرضیه صفر، هر نوع رابطه بین متغیرهای وابسته را قبول نمی‌کند.
- کجه ۵-** تولید دانش، معمولاً در کدام نوع پژوهش صورت می‌گیرد؟
- (۱) بنیادی
  - (۲) کاربردی
  - (۳) توسعه‌ای
  - (۴) اسنادی
- کجه ۶-** کدام مکتب جغرافیایی، روش‌شناسی «اثبات‌گرایانه» را محور کار خود قرار می‌دهد؟
- (۱) اکولوژیکال - رفتارگرایی
  - (۲) ناحیه‌ای - جغرافیایی
  - (۳) رفتارگرایی - ناحیه‌ای
  - (۴) فضای - اکولوژیکال
- کجه ۷-** متغیری که جهت یا میزان ارتباط میان متغیرهای مستقل و وابسته را تحت تأثیر قرار می‌دهد، چه نام دارد؟
- (۱) مزاحم
  - (۲) تعدیل‌کننده
  - (۳) مداخله‌گر
  - (۴) کنترل‌کننده
- کجه ۸-** کدام مورد، درباره مفهوم استدلال استقرایی و کاربرد آن صحیح است؟
- (۱) استدلال استقرایی می‌تواند نظریه‌های علمی را به مفاهیم جزئی ربط دهد.
  - (۲) استدلال استقرایی با استفاده از معلومات جزئی و داده‌های تجربی، حکم کلی استنتاج می‌کند.
  - (۳) استدلال استقرایی با استفاده از قضایای کلی موجود، دامنه دانش بشری را گسترش می‌دهد.
  - (۴) استدلال استقرایی ابزار شناخت علمی محض است و مفاهیم عام را محک می‌زند.
- کجه ۹-** به کلیه عناصر و افرادی که در یک محدوده مکانی مشخص، دارای یک یا چند صفت مشترک باشند، چه گفته می‌شود؟
- (۱) نمونه آماری
  - (۲) پارامتر آماری
  - (۳) جامعه آماری
  - (۴) واحد آماری
- کجه ۱۰-** کدام گزینه درباره سلسله‌مراتب «مفهوم‌سازی نظری» در پژوهش به طور صحیح بیان شده است؟
- (۱) پردازش و تعیین سوالات، فرضیات و شاخص‌ها
  - (۲) پردازش و تعیین مفهوم اصلی، ابعاد و مدل‌ها
  - (۳) پردازش و تعیین مفهوم اصلی، ابعاد و شاخص‌ها
  - (۴) پردازش و تعیین فرضیات، مدل‌ها و شاخص‌ها

پاسخنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

روش تحقیق در جغرافیا

۱- گزینه «۱» قابلیت تعمیم (generalizability) یا اعتبار خارجی در مطالعات موردی (تک/چند موردی) که قابلیت کاربرد هم نامیده می‌شود، نتیجه یک مطالعه است که می‌تواند به دیگر شرایط تعمیم داده شود. تحقیقات علمی معمولاً در قلمروهای محدودی انجام می‌شود تا امکان کنترل، مشاهده و مطالعه وجود داشته باشد. با این حال، این قلمرو محدود به گونه‌ای مختلف می‌شود که نتایج به دست آمده به کل جامعه تعمیم‌پذیر باشد؛ بنابراین، محقق ناچار است با رعایت ضوابط خاصی به مطالعه بخشی از جامعه که اصطلاحاً به آن نمونه می‌گویند، بپردازد. نمونه با روش‌های آماری انتخاب می‌شود، به نحوی که معرف کل جامعه مورد مطالعه باشد.

۲- گزینه «۴» طبقه بندی متغیرها بر حسب نقش متغیر در تحقیق یا رابطه‌ی درونی آن‌ها

۱- **متغیر وابسته:** متغیر وابسته، متغیر اصلی مورد توجه محقق است. این متغیر، متغیر پاسخ، برون‌داد یا ملاک است و عبارت است از وجهی از رفتار یک ارگانیسم که تحریک شده است. متغیر وابسته، مشاهده یا اندازه‌گیری می‌شود تا تأثیر متغیر مستقل بر آن معلوم و مشخص شود. هدف محقق آن است که تغییرپذیری متغیر وابسته را تشریح و پیش‌بینی کند. این متغیر از طریق متغیر مستقل پیش‌بینی می‌شود. از طریق تجزیه و تحلیل متغیر وابسته امکان یافتن پاسخ‌ها یا راه‌حلهایی برای مسئله ایجاد می‌شود. محقق قصد دارد این متغیرها را و همین‌طور سایر متغیرهای تأثیرگذار بر آن را به صورت کمی و سنجش‌پذیر درآورد.

به عنوان مثال، مدیری را در نظر بگیرید که از میزان فروش محصول جدید که پس از آزمایش بازار (بازارسنجی) عرضه شده ولی از آن جهت که آن‌طور انتظار داشته فروش آن بالا نیست، نگران است. متغیر وابسته در این جا میزان فروش است. چون میزان فروش می‌تواند متفاوت باشد (می‌تواند کم، متوسط، و زیاد باشد) از این رو یک متغیر است، چون میزان فروش عامل اصلی مورد توجه مدیر است، پس متغیر وابسته است.

به عنوان مثالی دیگر، پژوهشگری می‌خواهد ورزش کارکنان نزد مدیران عامل شرکت‌های ایرانی برتر در سال ۱۳۸۸ تا چه اندازه مقبولیت دارد. در اینجا نگرش نسبت به ورزش کارکنان یک متغیر وابسته است. چنین نگرشی می‌تواند دامنه‌ای از کاملاً مخالفم، مخالفم، بی‌تفاوتم، موافقم و کاملاً موافقم دربرگیرد. و در مثالی دیگر، مدیر منابع انسانی شرکتی از این جهت که کارکنان نسبت به سازمان وفادار نیستند، و در حقیقت وفاداری‌های آنها در حال تغییر جهت به سمت سایر مؤسسات است، احساس نگرانی می‌کنند. در این مورد، وفاداری سازمانی، متغیر وابسته است.

در این جا نیز، در سطوح وفاداری سازمانی کارکنان، نوعی پراکندگی وجود دارد. مدیر منابع انسانی ممکن است بخواهد بدانند چه عواملی در وفاداری اعضاء سازمانی نقش دارند، طوری که بتواند این میزان نوسان را در وفاداری کنترل کند. فرض کنید پی می‌برد که میزان پرداخت بالا می‌تواند وفاداری اعضاء نسبت به سازمان را حفظ کند و در نتیجه، آنها شغل خود را برای دستیابی به شغل دیگر در سازمانی دیگر، ترک نخواهند کرد. افزایش میزان پرداخت به کارکنان ممکن است، به کنترل میزان تغییرپذیری در وفاداری کمک کند و افراد ممکن است، این سازمان را ترک نکنند.

ممکن است، در یک پژوهش بیش از یک متغیر وابسته وجود داشته باشد. برای مثال، همیشه بین کیفیت و حجم ستاده، و تولید با هزینه پایین نوعی تنش وجود دارد. در چنین مواردی، مدیر مایل است به درک و شناخت عواملی که بر همه متغیرهای وابسته مورد نظر تأثیر می‌گذارند، و چگونگی تفاوت برخی از این عوامل در مورد برخی از متغیرهای وابسته آگاه شود. این بررسی‌ها، ممکن است مستلزم تجزیه و تحلیل آماری چند متغیره (رگرسیون چندگانه) باشد!

۲- **متغیر مستقل:** متغیر مستقل، متغیر محرک برون‌داد است که به وسیله پژوهشگر اندازه‌گیری، دستکاری یا انتخاب می‌شود تا تأثیر یا ارتباط آن با متغیر دیگری معین شود. متغیر مستقل پیش‌فرض متغیر وابسته است. به عبارت دیگر این متغیر، مقدمه و متغیر وابسته، نتیجه است. در تحقیق آزمایشی، متغیر مستقل به وسیله آزمایش‌کننده دستکاری می‌شود تا تأثیر تغییرات آن بر متغیر دیگری که وابسته فرض شده است، مشاهده و اندازه‌گیری شود. به عبارت دیگر، تغییرپذیری یا نوسان در متغیر وابسته به حساب متغیر مستقل گذاشته می‌شود.

به عنوان مثال، فرض کنید که بررسی‌های تحقیقاتی نشان می‌دهد که محصول جدید موفقیت‌آمیز بوده است. در این جا تولید موفقیت‌آمیز محصول جدید، قیمت بازاری سهام را تحت تأثیر قرار می‌دهد و نوسان در آن را نشان می‌دهد. یعنی، موفقیت بیشتر محصول جدید، قیمت بازاری سهام آن شرکت را بالاتر خواهد برد. به علاوه، موفقیت محصول جدید، متغیر مستقل و قیمت بازاری سهام، متغیر وابسته است. میزان موفقیت محصول جدید نوسان در قیمت بازاری سهام شرکت را تبیین خواهد کرد. به عنوان مثالی دیگر، فرض کنید تحقیقات فرهنگی نشان می‌دهد که ارزش‌های مدیریتی، فاصله قدرت بین مافوق‌ها و زیردستان را تعیین می‌کند. در این جا، فاصله قدرت (یعنی روابط بین رئیس و زیردست و کارکنان در مقایسه با رئیس پر قدرت در مقابل در تعامل با رئیس کم‌قدرت) موضوع مورد توجه است، لذا متغیر وابسته است. ارزش‌های مدیریتی که تغییرپذیری در فاصله قدرت را تبیین می‌کند، متغیر مستقل است.

۳- **متغیر تعدیل‌کننده یا واسطه:** متغیر تعدیل‌کننده، متغیری است که بر رابطه متغیر مستقل و متغیر وابسته تأثیر اقتصادی دارد. یعنی، حضور متغیر سوم (متغیر تعدیل‌کننده) رابطه مورد انتظار اصلی بین متغیرهای مستقل و وابسته را تغییر می‌دهد. این متغیر در مثال‌های زیر روشن می‌شود.

فرض کنید پی برده شد که بین تعداد کتاب‌هایی که کودکان ۵ تا ۶ ساله در منزل به آن دسترسی دارند و توانایی‌های خواندن آن‌ها نوعی رابطه وجود دارد. یعنی اگر کودکان ۵ تا ۶ ساله، تعداد زیادی کتاب در اختیارشان قرار گیرد، مهارت‌ها و توانایی خواندن آن‌ها بهبود خواهد یافت.

سوالات جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

مجموعه دروس تخصصی (روش تحقیق در جغرافیا - جغرافیای روستایی (مبانی و ایران) - دیدگاه‌ها و نظریه‌های توسعه روستایی - تکنیک‌ها و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی)

۱- شاخص آماری انحراف استاندارد، برای کدام مقیاس‌های اندازه‌گیری مناسب است؟

- (۱) نسبی، اسمی (۲) فاصله‌ای، اسمی (۳) رتبه‌ای، فاصله‌ای (۴) فاصله‌ای، نسبی

۲- نظریه‌هایی که براساس مجموعه‌ای از پیش‌فرض‌های اعتقادی، ایدئولوژیک، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و حتی علمی ارائه شوند، چه نام دارند؟

- (۱) تبیینی (۲) تجویزی (۳) تطبیقی (۴) توصیفی

۳- برای به‌دست آوردن ثبات نتایج ابزار سنجش، از کدام روش می‌توان استفاده کرد؟

- (۱) بازآزمایی آزمون (۲) آلفای کرونباخ (۳) دو نیمه کردن (۴) کودر - ریچاردسون

۴- شکل روبه‌رو کدام نوع همبستگی را نشان می‌دهد؟

- (۱) همبستگی مثبت
(۲) همبستگی منفی
(۳) فاقد همبستگی
(۴) همبستگی مثبت و کامل

۵- وقتی جامعه آماری (یا محدوده مورد مطالعه) دارای ساختار سلسله‌مراتبی در ابعاد فضایی یا غیرفضایی باشد، کدام روش نمونه‌گیری مناسب است؟

- (۱) هدفمند (۲) مکانی (۳) خوشه‌ای (۴) تصادفی ساده

۶- در کدام شیوه پژوهشی، وظیفه‌ی پژوهش آزمون نظریه است؟

- (۱) استقرایی (۲) قیاسی (۳) استفهامی (۴) پس‌کاوی

۷- روش دلفی جزء کدام روش گردآوری داده‌ها محسوب می‌شود؟

- (۱) بررسی موردی (۲) پیمایشی (۳) ژرفانگری (۴) اقدام‌پژوهی

۸- کدام گزینه درباره شاخص‌های گرایش به مرکز و شاخص‌های پراکندگی درست است؟

- (۱) انحراف استاندارد، از نوع شاخص‌های پراکندگی و دامنه تغییرات، از نوع شاخص‌های گرایش به مرکز است.
(۲) میانه، از نوع شاخص‌های گرایش به مرکز و میانگین، از شاخص‌های پراکندگی است.
(۳) دامنه تغییرات، از نوع شاخص‌های پراکندگی و واریانس، از نوع شاخص‌های گرایش به مرکز است.
(۴) نما، از نوع شاخص‌های گرایش به مرکز و انحراف استاندارد، از نوع شاخص‌های پراکندگی است.

۹- فرضیه‌های زوجی (صفر و یک) در کدام دسته از پژوهش‌های علمی کاربرد دارد؟

- (۱) همبستگی، توصیفی (۲) همبستگی، تجربی (۳) تجربی، توصیفی (۴) توصیفی، مشاهده‌ای

۱۰- براساس کدام دیدگاه علمی، فرضیه‌ها مورد تأیید یا ابطال قرار می‌گیرند و تأیید یا ابطال آن‌ها ابدی نیست؟

- (۱) عقل‌گرایی (۲) عقل‌گرایی انتقادی (۳) پوزیتیویسم (۴) پوزیتیویسم منطقی

۱۱- کدام مورد، در ارتباط با پژوهش‌های کمی و کیفی صحیح است؟

- (۱) در پژوهش‌های کیفی جلوه‌های محیط اجتماعی و چشم‌اندازها مورد تفسیر و تحلیل قرار می‌گیرد.
(۲) پژوهش‌های کمی با واقعیت غیرمستقل و الگوها ارتباط داشته و در طی زمان تغییر می‌کنند.
(۳) پژوهش‌های کمی با جمع‌آوری داده‌های کمی و کیفی و روش‌های قیاسی به تحلیل و نتیجه‌گیری می‌پردازند.
(۴) پژوهش‌های کیفی مشتمل بر روش‌های انتزاعی، قیاسی و مجموعه‌های تجربی است.

۱۲- بررسی عوامل یا مکانیسم‌های مؤثر در پدیده‌های اجتماعی، با کدام‌یک از اهداف پژوهش بنیادی مرتبط است؟

- (۱) پیش‌بینی (۲) استدلال (۳) اکتشاف (۴) تبیین

۱۳- هدف اصلی روش تحقیق هرمنوتیک چیست؟

- (۱) تفسیر برداشت‌ها (۲) تجزیه و تحلیل مشاهدات (۳) تفسیر معانی (۴) تحلیل کمی ادراکات

پاسخنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

مجموعه دروس تخصصی (روش تحقیق در جغرافیا - جغرافیای روستایی (مبانی و ایران) - دیدگاه‌ها و نظریه‌های توسعه روستایی - تکنیک‌ها و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی)

۱- گزینه «۴» انواع مقیاس اندازه‌گیری متغیرها عبارت است از: اسمی، ترتیبی، فاصله‌ای و نسبی. ۱- مقیاس اسمی: در این مقیاس اسمی اعداد، سمبل‌ها، نشانه‌ها و اسم‌هایی برای طبقه‌بندی اشیاء، اشخاص یا خصوصیت‌های مورد مطالعه استفاده می‌شود. ۲- مقیاس ترتیبی یا رتبه‌ای: این مقیاس، علاوه بر داشتن خصوصیت‌های اسمی از ویژگی‌های ترتیبی نیز برخوردار است. در مقیاس ترتیبی، تعیین ترتیب و طبقه‌بندی مهم است. ۳- مقیاس فاصله‌ای: این مقیاس، ضمن داشتن خصایص رتبه‌ای، فاصله بین طبقات را با عدد بیان می‌کند؛ لذا برای بیان فواصل برابر که قابل جمع و تفریق است، مورد استفاده قرار می‌گیرد. ۴- مقیاس نسبی یا نسبتی: این مقیاس دارای بالاترین سطح اندازه‌گیری و کمی‌ترین مقیاس است. این مقیاس ضمن برخوردار بودن از همه ویژگی‌های سه مقیاس قبل دارای ویژگی خاص خود، یعنی داشتن مبدأ مطلق یا صفر حقیقی است.

شاخص آماری انحراف استاندارد مهم‌ترین شاخص پراکندگی است. منطق انحراف استاندارد نشان‌دهنده متوسط میزان فاصله هر مورد از میانگین است؛ پس برای اندازه‌گیری مقیاس فاصله‌ای مناسب است و چون تفسیر مقدار انحراف استاندارد نشان‌دهنده این است که هرچه مقدار انحراف استاندارد بیشتر باشد، پراکندگی نمرات از میانگین هم بیشتر است؛ پس از مقیاس نسبی استفاده می‌شود. در مقیاس اسمی امکان تنظیم داده‌ها بر اساس اولویت وجود ندارد و در مقیاس رتبه‌ای شدت و ضعف نسبی مانند کمتر یا بیشتر بودن صفت بررسی می‌شود که مقیاس مناسبی برای انحراف استاندارد نیست. در ضمن مقیاس‌های فاصله‌ای و نسبی صرفاً برای سنجش آزمون‌های آماری به کار می‌روند؛ در حالی که مقیاس‌های اسمی و رتبه‌ای این‌گونه نیستند.

۲- گزینه «۲» در نظریه‌های تبیینی هدف نشان‌دادن این است که پدیده‌های به‌ظاهر مجزا می‌توانند شباهتی بنیادین داشته باشند یا نشان‌دادن مجموعه حقایقی که از نظر پیدایش علل مفهومی یکسان با هم دارند؛ در حالی که نظریه‌های تجویزی براساس مجموعه‌ای از پیش‌فرض‌های اعتقادی، ایدئولوژیک، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و حتی علمی ارائه شوند و برای اصلاح و کاربرد در سطح جامعه به کار می‌روند. نظریه‌های تطبیقی اغلب در جایی به کار می‌رود که امکان ایجاد تغییر شرایط و پدیده‌های طبیعی وجود ندارد؛ مانند ایجاد شرایط جنگ یا قحطی یا رونق و رکود اقتصادی و محقق مجبور است رویدادها را در بستر واقعی خود مطالعه کند. نظریه‌های توصیفی درباره آنچه هست، توضیح می‌دهند. چنین نظریه‌هایی نشان‌دهنده اهداف، واقعیت‌ها و امور جاری جامعه هستند.

۳- گزینه «۱» روش بازآزمایی آزمون، یعنی: ارائه یک آزمون بیش از یک‌بار در یک گروه آزمایشی تحت شرایط یکسان. برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد، ثبات و پایداری ابزار سنجش با این روش، ابتدا ابزار اندازه‌گیری روی یک گروه آزمودنی اجرا شده و سپس در فاصله زمانی کوتاهی دوباره در همان شرایط آزمون روی همان گروه اجرا می‌شود. آزمون آلفای کرونباخ یا پایایی پرسش‌نامه یک آزمون آماری است که حاصل آن یک ضریب به نام آلفای کرونباخ می‌باشد. برای آزمون قابلیت اعتماد یا پایایی پرسش‌نامه‌هایی که به صورت طیف لیکرت طراحی شده و جواب‌های آن چندگزینه‌ای می‌باشند، به کار می‌رود. در روش دونیمه‌کردن آزمون، آزمون مورد نظر را یک بار با گروه واحدی از آزمودنی‌ها اجرا می‌کنیم و پس از اجرا آن را به دو نیمه تقسیم می‌نماییم. بهترین راه دونیمه‌کردن آزمون در این روش این است که همه سؤال‌های فرد را یک آزمون به حساب بیاوریم و همه سؤال‌های زوج را نیز آزمون دیگر بدانیم. در روش کودر ریچاردسون میزان همسازی درونی آزمون، یعنی میزان تداخل همه سؤالات از لحاظ سنجش یک ویژگی مشترک را ارزیابی می‌کند. تنها گزینه شبیه به گزینه صحیح سؤال، گزینه دوم می‌باشد که آلفای کرونباخ تنها برای پرسش‌نامه به کار می‌رود، در حالی که بازآزمایی آزمون برای کل ابزار سنجش تحقیقات به کار می‌رود.

۴- گزینه «۳» در این نمودار خطوط که در محورها هستند هیچ نشانه و جهتی روی نمودار ندارند؛ لذا فاقد همبستگی می‌باشند. در حالی که همبستگی مثبت آن است که جهت تغییر در یک متغیر با جهت تغییر در متغیر دیگر همسو باشد؛ مثلاً جهت تغییرات هر دو ممکن است افزایشی یا کاهش‌ی باشد. همبستگی منفی آن است که جهت تغییرات یک متغیر با جهت تغییرات متغیر دیگر همسو نباشد؛ یعنی اینکه افزایش یکی با کاهش دیگری همراه باشد. همبستگی مستقیم، مثبت و کامل زمانی اتفاق می‌افتد که مقادیر دو متغیر تقریباً روی یک خط راست قرار بگیرند و شیب این خط مثبت باشد.

۵- گزینه «۳» از نمونه‌گیری خوشه‌ای زمانی استفاده می‌شود که جامعه آماری یا محدوده مورد مطالعه دارای ساختار سلسله‌مراتبی در ابعاد فضایی یا غیرفضایی باشد و امکان مطالعه کل جامعه در خوشه‌های مشخص شده، امکان‌پذیر نباشد. نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند (ازپیش‌تعیین‌شده): در این نوع نمونه‌گیری برای به‌دست‌آوردن اطلاعات برای پژوهش مدنظر از کسانی که به‌راحتی در دسترس هستند و امکان دریافت اطلاعات از آن‌ها وجود دارد، استفاده می‌شود؛ یعنی پرسش از انواع خاصی از افراد که قادر به ارائه اطلاعات مورد نظر ما هستند؛ زیرا آن‌ها تنها افرادی‌اند که می‌توانند چنین اطلاعاتی ارائه دهند یا با برخی از معیارهایی که محقق تدوین کرده، مطابقت دارند. نمونه‌گیری مکانی در این روش نمونه‌گیری، واحدهای نمونه انواع مختلفی دارند؛ مانند نمونه نقطه‌ای، مساحتی یا قطعه‌ای و خطی. نمونه‌گیری تصادفی ساده روشی است که در آن برای هر یک از اعضای جامعه (واحد نمونه‌گیری) امکان مساوی برای انتخاب شدن فراهم شود. این روش بر انتخاب واحدهایی از کل جامعه اشاره می‌کند به طوری که هر واحد دارای احتمال مساوی (غیرصفر) برای بودن به‌عنوان عضوی از اعضای نمونه باشد.